

УДК: 811.163.41'35
811.163.41'276.6:004

СЛОБОДАН Б. НОВОКМЕТ*
Институт за српски језик САНУ

Оригинални научни рад
Примљен: 20.03.2014.
Прихваћен: 30.04.2014.

КОМПЈУТЕРСКИ ТЕРМИНИ У НАСТАВИ ПРАВОПИСА СРПСКОГ ЈЕЗИКА¹

Предмет рада је предлог како би настава правописа у школама могла да се употпуни увођењем тематске јединице правилног писања компјутерских термина. У складу са програмом извођења наставе правописа у основној и средњим школама Завода за образовање и васпитање, у раду разматрамо могућност увођења примера правописно регулисаних компјутерских термина у поједине правописне партије, уз предлоге како би ученицима могла да се приближи терминологија информатичких технологија, наводећи конкретна правописна решења и правила. Сврха ових часова требало би да буде функционално описмењавање ученика и приближавање наставе правописа кроз актуелне примере компјутерских термина.

Кључне речи: компјутерски термини, правопис, настава српског језика

1. Увод

1.1. Компјутерска терминологија је постала део стандардне научне терминологије и терминолошког лексичког система, као и незаобилазан део стручне литературе, публикација, уџбеника, али свакодневног разговорног језика и разговорног функционалног стила у писаној форми, као што су СМС поруке, имејлови, комуникација преко интернет форума, група, четова, али и административног стила у који убрајамо радне биографије, уговоре, молбе итд.

* Slobodan.Novokmet@isj.sanu.ac.rs

¹ Рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника српскохрватског књижевног језика САНУ*, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије на основу радионице *Компјутерски термини у настави правописа српског језика* одржане на 55. Републичком зимском семинару за наставнике и професоре српског језика и књижевности који се одржао на Филолошком факултету у Београду од 16. до 18. јануара 2014. године у организацији Друштва за српски језик и књижевност Србије.

1.2. Правилно писање терминологије овог типа намеће се као ортографски проблем због тога што је у питању релативно нов лексичко-терминолошки слој у језику, добијен доминантно преузимањем из енглеског језика, који се још увек налази у различитим фазама лексичке евалуације од стране стручне јавности. Међутим, у питању је терминологија која увелико превазилази сферу употребе само у стручним публикацијама и научном дискурсу и постаје део свакодневног разговорног стила. Ученици и студенти су све чешће у прилици да своје радне биографије, мотивациона писма и другу званичну документацију употпуне одговарајућим компјутерским терминима, а касније, у току професионалне каријере, све учесталије ће морати да владају лексиком из ове сфере и у писаној и у говорној комуникацији. Напоменимо и да адекватно савлађивање ове терминологије поспешује и општи развој језичке и функционалне писмености.

2. Типични проблеми у писању компјутерских термина

2.1. Компјутерску терминологију одликују, пре свега, неуједначена и не-систематизована правописна правила, пошто је у питању, како смо напоменули, релативно нов лексички слој чији се одговарајући термини још увек налазе пред стручним судом професионалних корисника. Отуда неки од термина још увек нису прошли одговарајући семантички, правописни и морфолошки третман. У *Правопису српскога језика* имамо тек неколико правила која се тичу писања компјутерских термина, међутим, та правила можемо да применимо и на друге термине који у *Правопису* нису наведени, а уједно можемо да користимо и другу литературу која нам може помоћи да резрешимо недоумице у вези са писањем ових термина, као што је нпр. *Велики речник страних речи и израза* (2010) или *Речник новијих англицизама* (2001).

2.2. Шта све убрајамо у компјутерску терминологију:

- (у ширем смислу) називе различитих компанија, програма, сајтова (властита имена) – *Виндоус, Фејсбук, Мајкрософт, Епл, Јутуб/Јутјуб, Ворд, Ексел;*
- називе различитих компоненти и појмова везаних за рад компјутера – *дисплеј, хардвер, софтвер, хард-диск, штапмач, миш, тастатура;*
- називе појмова који су у вези са радом оперативних система, интернетом и комуникацијом преко интернета – *вај-фај, даунлоуд, онлајн, имејл, атачмент, веб-адреса, шервати, андејт;*
- називе компјутерских команди – *ентер, шифт, бексפעјс.*

2.2.1. Проблемом типичних грешака у вези са правописном адаптацијом компјутерских термина већ смо се бавили 2012. године (в. Новокмет 2012). Један од основних проблема у стручним текстовима, часописима и текстовима на интернету је доминација преношења компјутерске терминологије у изворном облику енглеским алфабетом. Према статусу који имају у језику примаоцу,

ова врста страних речи припада групи неодомаћених англицизама. То су, пре свега, властита имена компанија, програма, сајтова, уређаја и њихових делова, појмова везаних за интернет и рад компјутерских програма: *Windows, Word, Excel, Linux, Internet Explorer, Firefox, Mac, Skype, QuickTime, MS PowerPoint, MS Office, Android, Photoshop, Microsoft, Apple, Google, Facebook, Twitter, You-Tube, LinkedIn* итд.

2.2.2. Друго типично огрешење о правопис српског језика представљају *неадаптирани англицизми са домаћим формантом*, што значи да се, и у ћириличким и у латиничким текстовима, на именицу или глагол који су написани оригиналном енглеском графичком додаје домаћи падежни наставак, или наставак за глаголски облик, при чему се између основе и наставка не пише цртица. Тиме се ствара један хибридни облик: *downloadovani; mailove; downloadovaću; updatea; Appleovog* итд.²

2.2.3. Треће огрешење су *неадаптирани англицизми у комбинацији са домаћом речју или адаптираним англицизмом* који стварају хибридну синтагму или двочлану именичку сложеницу: *mailing* листа, *damp* меморија, *Flash* анимација, *web* адреса итд.

2.2.4. Велики проблем представљају и „дублетни” или синонимски облици који подразумевају употребу неколико различитих правописних, фонетских или варијантних облика за исти појам, показујући притом правописну и обличку неусаглашеност унутар терминолошког система по питању употребе одређених термина:

- *chat/чет/чат/четовање/chatovanje/chat-ovanje,*
- *електронска пошта/e-mail/имејл/и-мејл/е-мејл/електронско писмо/емајл/ email,*
- *лаптоп/лап-топ/преносиви рачунар/преносни рачунар,*
- *Web mesto/web sajt/ веб-страница/ веб-сајт/ web strana,*
- *бежични интернет/ вајрлес /wireless /WI-FI /бежична мрежа,*
- *персонални рачунар /кућни рачунар /персонални компјутер/ кућни компјутер/ десктоп рачунар, стони рачунар/ компјутер/ пи-си/ПС/ лични рачунар.*

² Овде се морамо подсетити правила о прилагођеном писању страних речи, тачка 195.а. стр. 172 *Правописа српскога језика*: „Изузетно се у ћириличком тексту понеко име може навести у изворној латиници, из стилских разлога или ако аутор није сазнао како треба прочитати или преозвучити име. Када се овако написаној графичкој дода наш наставак, неопходно га је одвојити цртицом и исписати ћирилицом: Wuylts-у, погрешно је када се у ћириличком тексту наш наставак напише латиницом, јер наставак припада основном ауторском тексту. Након језичког распада престали су разлози за примену овог правила у текстовима на српском језику, да се пише *Shakespeareov*”.

3. Програм наставе правописа у основној и средњим школама

3. Што се правописа српског језика тиче, он се у настави српског језика изучава од 5. до 8. разреда основне школе и у сва четири разреда средњих школа, док је програм различито конципиран у односу на то да ли су у питању гимназије или средње стручне школе. Према препоруци *Завода за унапређивање образовања и васпитања* за школску 2013/2014. настава правописа у основним и средњим школама организована је по следећем програму³:

ПЛАН ИЗВОЂЕЊА НАСТАВЕ ПРАВОПИСА ОД 5. ДО 8. РАЗРЕДА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ ПО ПРЕПОРУЦИ ЗАВОДА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ	
5. РАЗРЕД	Писање присвојних придева са наставцима -ов, -ев, -ин, и присвојних придева који се завршавају на гласовне групе: -ски, -шки, -чки; управног говора, вишечланих географских имена, основних и редних бројева. Писање придева изведених од именица у чијој се основи налази ј . Писање назива разних организација и њихових тела. Писање заменица у обраћању: Ви . Писање генитива, акузатива, инструментала и локатива именичких одричних заменица; одрична речца не уз именице, придеве и глаголе; речца нај у суперлативу. Тачка и запета. Запета уз вокатив и опозицију. Три тачке. Цртица.
6. РАЗРЕД	Писање речце ли уз глаголе, не уз глаголе, именице и придеве; нај уз придеве; употреба великог слова. Писање одричних заменица уз предлоге. Писање заменица у обраћању: Ви и Ваш . Писање имена васионских тела. Писање глаголских облика које ученици често погрешно пишу. Интерпункција после узвика. Растављање речи на крају реда.
7. РАЗРЕД	Интерпункција у сложеној реченици, црта, заграда, запета у набрајању скраћеница, навикавање ученика на коришћење правописа.
8. РАЗРЕД	Прилагођено писање имена из страних језика, писање полусложеница и генитивни знак.

³ Изводи из наставних планова и програма за основне и средње школе преузети су са сајта *Завода за унапређење образовања и васпитања*: <https://www.zuov.gov.rs>

ПЛАН ИЗВОЂЕЊА НАСТАВЕ ПРАВОПИСА ОД 1. ДО 4. РАЗРЕДА СРЕДЊИХ ШКОЛА ПО ПРЕПОРУЦИ ЗАВОДА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ	
1. РАЗРЕД	Основни принципи правописа српског књижевног језика. Правописи и правописни приручници и служење њима. Писање великог слова.
2. РАЗРЕД	Састављено и растављено писање речи. Правописни знаци. Скраћенице. Растављање речи на крају ретка.
3. РАЗРЕД	Транскрипција речи из страних језика (основни принципи и примери)
4. РАЗРЕД	Интерпункција

4. Главни циљеви и задаци наставе писања компјутерских термина

4.1. Увођење тематске целине писања компјутерских термина у наставу правописа српског језика може приближити ученицима наставу правописа, пошто се као примери користе термини и називи који су ученицима познати, актуелни, које свакодневно употребљавају и који представљају савремену лексичку базу њихове писане и говорне комуникације.

4.2. На овим часовима ученици стичу знања о референтним правописним приручницима и речницима, који имају важну улогу у одређивању нормативног статуса ове терминологије. Такође, подстиче се њихова навика да користе правописне приручнике, речнике страних речи и правописне речнике, као и њихова доступна издања на интернету.

4.3. С обзиром на то да је један од задатака наставе матерњег језика у школама стицања вештина и способности његовог коришћења у општењу са другима, у писменом и усменом изражавању, један од циљева ових часова треба да буде и функционално описмењавање ученика које се односи, пре свега, на правилно правописно и семантичко коришћења компјутерске терминологије. То подразумева и стицање вештина писања имејлова, СМС порука и сл. у различитим комуникативним ситуацијама. На тај начин се у овире ове тематске јединице остварује и уклапање образовних са практичним циљевима наставе правописа. Напоменимо само да се савлађивањем примењених облика писмености ученици оспособљавају да се успешно користе свим комуникационим улогама (Николић 1999: 22).

4.4. Треба имати и у виду да ученици у великој мери користе друштвене мреже за комуникацију и размену садржаја. Начин њиховог писменог изражавања на тим медијима директан је одраз њиховог разговорног стила. То подра-

зумева да треба развијати свест код ученика да је њихова комуникација преко друштвених мрежа и мобилних телефона (у коју спадају и месенџери, четови, СМС поруке итд.) одраз њихове језичке и функционалне писмености и културе, и да се константно мора проверавати и кориговати у складу са општеважећом језичком нормом.

4.5. Иако је компјутерска технологија доминантно инвентар позајмљених англицизама, ученицима се мора скренути пажња да у писаној и говорној комуникацији не злоупотребљавају изразе на енглеском онда када за то нема потребе и када постоји одговарајући лексички еквивалент на српском језику (уместо *сејвовати* може се рећи *сачувати*, уместо *бекграунд – позадина*, уместо *смартфон – смарт-телефон* или *паметан телефон*; уместо *дилит – избриши*, *браузер – претраживач* итд.). Претерана употреба англицизама може бити знак намећања знања страног језика.

5. Могућности увођења тематске целине „писање компјутерских термина” у наставу правописа српског језика

5.1. На основу плана и програма *Завода за унапређивање образовања и васпитања* за извођење наставе правописа у основним и средњим школама, закључујемо да би писање компјутерских термина могло да буде директан део наставе правописа од 1. до 3. разреда средњих школа (у зависности од процене професора), са систематизацијом која се може урадити у 4. разреду средњих школа. У основној школи ово градиво може се обрадити у 8. разреду (претпостављамо да ученици у том узрасту већ поседују довољно знања из области компјутерске терминологије и зрелост за савлађивање ове тематике). Међутим, можемо размислити и о сукцесивном увођењу појединих питања писања ове терминологије и у ранијим разредима основне школе, поготово када је у питању писање учесталих термина као што су: *имејл*, *ЦД* итд., пошто ученици у том узрасту већ неколико година уче енглески језик. Такође, увођење правила о писању компјутерских термина може се показати добром вежбом на додатним часовима и лингвистичким секцијама, где се цела проблематика може обрадити као један тематски блок, а ученицима би усвајање овог градива знатно олакшало постојање неког практичног саветника или вежби у актуелним уџбеницима и вежбанкама. Увођење проблематике писања компјутерских термина најбоље се уклапа у следеће тематске јединице: *Правописи и правописни приручници и служење њима*; *Писање великог слова*; *Састављено и растављено писање речи*; *Писање скраћеница*; *Транскрипција страних речи*. б. *Правописи и правописни приручници и служење њима*.

6. Правописи и правописни приручници и служење њима

6.1. Поред основног приручника *Правописа српскога језика* препоручујемо ученицима да, у складу са могућностима и интересовањима, консултују још и:

- а) *Правописни речник српског језика: са правописно-граматичким саветником*, аутор Милан Шипка, издања 2010, издавач: Прометеј, Нови Сад;
- б) *Речник језичких недоумица*, аутор: Иван Клајн, издање 2010, издавач: Чигоја штампа;
- в) *Велики речник страних речи и израза*, аутори: Иван Клајн, Милан Шипка, издање 2010, издавач: Прометеј, Нови Сад;
- г) *Do you speak anglosrpski? Речник новијих англицизама*, аутори: Твртко Прћић, Вера Васић, Гордана Нејгербауер, издање 2001, издавач: Змај, Нови Сад;
- д) *Енглески у српском*, аутор: Твртко Прћић, издање 2005, издавач: Змај, Нови Сад;

Такође, можемо им препоручити да посете и srpskijezik.com, интернет сајт који садржи *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* и *Речник српскохрватскога књижевног језика*, као и правописни речник српског језика, и vokabular.org, интернет сајт који садржи речник страних речи.

6.2. Треба напоменути да је једино *Правопис српскога језика* Магице српске из 2010. године нормативан приручник одобрен од Министарства просвете, науке и технолошког развоја, да је у питању најновије важеће издање правописа, а да су остали приручници саветодавног, а не прескриптивног карактера.

6.3. Ученицима треба нагласити да се не налазе сва решења у правописним речницима, већ да се за одређена решења морају консултовати успостављена правила којима могу да се воде при закључивању о одређеној појави или облику речи који евентуално нису обрађени у приручнику. Тако, нпр. у вези са правилном транскрипцијом назива компанија, програма, компонената итд., *Правопис српскога језика* нуди опсежан одељак *Прилагођено писање имена из страних живих језика (транскрипција)* (енглески језик т. 207–215), док проблем спојеног или одвојеног писања двочланих спојева са првим непромењивим формантом страног порекла (*веб-сајт*, *онлајн-бизнис*) могу наћи у поглављу *Спојено и одвојено писање речи*, т. 83 (писање почетних саставница са статусом форманта или префиксоида страног порекла). Треба инсистирати на томе да су приручници овог типа неопходна литература и да их нарочито треба консултовати при писању текстова који имају званичан карактер (молбе за посао, уговори, радне биографије, формулари, обрасци итд.).

6.4. Мора се, међутим, имати у виду, и ученицима се на то мора скренути посебна пажња, да се нормативни приручници и њихови аутори суочавају са низом проблема у области адаптације англицизама из ове сфере зато што ваљаним и редовним ажурирањем норме у овој области не могу да држе корак са брзином

којом термини из информатичке технологије, али и други англицизми, продиру у српски језик (Новокмет 2012: 453). Зато је код ученика неопходно развити и свест о томе да се решења за правописне неуједначености, која нису забележена у приручницима, могу наћи аналогијом према другим примерима за која су већ успостављена јасна правила.

7. Писање великог слова

7.1. У групу правила која се односе на писање великог слова могу се, у ширем смислу, унети и термини из компјутерске терминологије који се односе на писање властитих имена компанија, програма, сајтова итд. У оквиру правила из тачке 63 *Правописа* које гласи да се великим почетним словом пишу имена а) институција; б) установа и предузећа; в) организација и удружења; г) партија и странака, могу се унети и следећи примери:

- називи компанија: *Мајкрософт, Епл, Гугл*;
- називи сајтова, друштвених мрежа и интернет претраживача: *Фејсбук, Твитер, Јутуб/Јутјуб, Гугл, Јаху, Инстаграм*;
- називи програма и оперативних система: *Виндоус, Линукс, Ворд, Ексел, Офис, Андроид, Скајп*.

7.2. Међутим, називи врста робе, артикала, односно серијских производа, без обзира на то да ли су властита имана или не, пишу се малим почетним словом (тачка 71. *Правописа српског језика*). На основу тога можемо препоручити да се:

- малим словом пишу називи компјутерских компонената, делова и назива уређаја, појмова везаних за функционисање програма итд.: *хардвер, софтвер, процесор, кулер, матична плоча, компакт-диск, хард-диск, фајл, фолдер, интерфејс, блутут, ноутбук, лаптоп, пи-си, смарт-телефон, блу-реј, ајфон, ајпед, таблет, компјутер*;
- малим словом пишу називи појмова везаних за интернет и рад интернета: *интернет, имејл, веб-сајт, онлајн, браузер, вајрлес, спам, домен*;
- малим словом пишу називи компјутерских команди и поступака: *ентер, шифт, скрол, бексפעјс*.

7.3. У *Правопису српског језика* (т. 63. б) стоји напомена да *интернет* треба писати малим почетним словом. Именица је попримила статус заједничке именице, као назив медија типа: *радио, телевизија* итд.

8. Састављено и растављено писање речи

8.1. *Правопис српског језика* каже да се за лексику страног порекла или примењују правила која важе за домаће речи или се преноси правопис језика из ког се речи преузимају, поготово ако су склопови ширем кругу значењски непозна-

ти. Међутим, у *Правопису* стоји и да је тешко дефинисати свеобухватна, јасна и лако применљива правила која би обухватила и релативно новију и сасвим нову лексику (т. 84, стр. 78).

У оквиру питања о *спојеном и растављеном писању речи* можемо увести термине који имају статус непромењивих форманата страног порекла као што су *веб* или *онлајн*.

- Са статусом полусложеница и писањем са цртицом прописани су: *веб-сајт (веб-сајту), имејл-адреса, компакт-диск, хард-диск, флопи-диск, онлајн-трговина, онлајн-семинар, припејд-интернет*;
- Форманти типа *веб* или *онлајн* имају статус речи непотпуног, несамо-сталног значења које ближе одређују друге речи, слично непроменљивим придевима. Тако читав низ двочланих лексичких спојева са овим формантима можемо писати као полусложенице: *веб-портал, веб-мејл, веб-провајдер, веб-дизајн, веб-апликација, веб-сервер, веб-страница, веб-семинар, веб-причаоница, веб-трговина, веб-продавница, онлајн-корисник, онлајн-филм, онлајн-магазин* итд.

8.2. У оквиру питања о *растављеном и састављеном писању речи* можемо обратити и две учестале лексеме: *имејл* и *лаптоп* које су правописно регулисане.

У вези са писањем именице *имејл* налазимо на различите недоумице: од синтагми *електронска пошта* и *електронско писмо*, преко полусложеница *е-писмо, е-пошта, е-мејл* и *и-мејл*, до једне речи: *имејл, мејл* или чак *емајл*; а налазимо и вишеструко преношење изворне речи: *е-mail, email* и *mail*.

Правопис српскога језика нормирао је именицу *имејл* у тачки 88. а (стр. 82) *имејл/мејл* (мн. *имејлови, мејлови*, док је варијанта *е-mail* допуштена само у адресама, посетицама и сл.). Ученицима можемо да објаснимо да би правописно решење *и-мејл* показивало да формант „и-“ (у значењу *електроник* по оригиналном изговору) има нормативан статус у српском језику, док је скраћеница за електронски заправо *е-* (који можемо наћи у двочланим спојевима *е-банкарство, е-трговина, е-књига* итд.). Међутим, нема разлога додатно компликовати правопис писањем *е-мејл*, пошто би то била комбинација скраћенице одомаћеног англицизма *електронски* и позајмљеног англицизма *мејл*. Исто је и са именицом *лаптоп*. Полусложеничко писање *лап-топ* било би погрешно пошто ниједна од две саставнице нема статус форманта, префиксоида нити самосталне позајмљенице у српском језику.

8.3. Такође, одвојено се пишу спојеви са вишесловним (верзалним) скраћеницама: *СМС порука* (т. 90. б.).

9. Скраћенице

9.1. Компјутерске термине, као и уопште научну терминологију, карактерише велики број скраћеница. У делу *Правописа српскога језика* који се односи на писање верзалних (акронимских) скраћеница (састављених од почетних сло-

ва вишечланог назива) као што су: ФБИ, НАТО, УНЕСКО (т. 181) итд., треба укључити и скраћенице из компјутерске терминологије које су нормиране правописом:

- CD – (скраћеница од компакт-диск) – такође и *це-де* али у множини *цедеи, цедеима* итд. Такође, прописује се изговор ове скраћенице слово по слово, спеловањем према према именима латиничних слова. Такође, с обзиром на то да је пресловљавање у ћирилицу (уз прилагођени инвентар слова српске ћирилице) један од нормативних начина писања страних верзалних скраћеница, требало би дозволити и ЦД. Такође, промена би могла да гласи и ЦД-а, ЦД-у итд. (пример из *Правописа српског језика „на CD-у”*, стр. 147);
- CD-ROM/ЦД-РОМ – *це-де-ром* → *цеде-ром, цеде-ромом* итд.;
- DVD/ДВД *ди-ви-ди* и *де-ве-де* (скраћеница од *Digital Versatile Disc*);
- РС/ПЦ *пи-си* → *писи* (скраћеница од *персонални компјутер*).

9.2. Уз стране скраћенице које се природно и у неоکرњеном облику уклапају у морфолошки систем српског језика (у уобичајеном стандардном, неизмењеном виду или са претпостављеним спеловањем) пишу се падежни наставци, исписани малим словима и с цртицом (*Правопис српског језика*, т. 181, стр. 147).

9.3. Што се тиче изговора, *Правопис српског језика* опредељује се за спеловање према латиничким словима, које је за српски језик подесније у односу на енглески начин спеловања, пре свега због оних корисника који не познају довољно енглески језик. То би требало првенствено да се примењује на акронимске скраћенице које су добиле карактер општих именица типа *CD, CD-ROM, DVD*. Међутим, *Правопис МС 2010* остаје при томе да „укорењена” одступања типа *PC* (пи-си) не треба мењати, што може да створи забуну око тога шта све спада у укоренења одступања (*Правопис 2010*: 149).

9.4. Према овим препорукама можемо дефинисати и правила за писање и изговор следећих скраћеница: *USB/УСБ* (у-ес-бе, скр. од *Universal Serial Bus*); *Wi-Fi* (вај-фај, скр. од *Wireless fidelity*); *ИТ/ИТ* (ај-ти, скр. од „информациона технологија”); *MP3* (ем-пе-три, скр. од *Moving Picture...*); *PDF/ПДФ* (пе-де-еф, скр. од *Portable Document Formant*) итд.

10. Транскрипција

10.1. Транскрипциона правила прилагођеног писања речи из енглеског језика описана су у поглављу *Прилагођено писање имена из страних живих језика (транскрипција)* (енглески језик т. 207–215) *Правописа српског језика*. Ученицима треба нагласити да писање компјутерских термина искључиво изворним енглеским алфабетом, нарочито у ћириличким текстовима, доводи до мешања два језичка кода и два писма и да се тако успоставља дисконтинуитет у кохезији и компактности текста. Ово посебно важи у текстовима који нису научног или стручног карактера, већ представљају одраз свакодневне кореспонденције.

10.2. Најпотпунији преглед и дефиниције англицизама и њихових српских еквивалената у српском језику дати су у речнику *Du you speak anglosrpski?* из 2001. године. Међу забележеним англицизмима (у које спадају и неологизми изведени од енглеских основа) више десетина њих је из сфере компјутерске технологије, између осталог и: *андејт, атачмент, бекап, ЦД, чет/четовати/четовање, даунлоад, хард-диск, инкџет, лаптоп, мејл, нет, ноутбук, онлајн, ПЦ, сајбер, сајт, веб, веб-сајт, спелчекер* и нема никаквог разлога већину ових термина не писати транскрибовано, нарочито с обзиром на то што је већина ових лексема постала део општег фонда компјутерских термина. Такође, флективна граматичка особеност српског језика подразумева да се речи користе у различитим граматичким (падежним, глаголским итд.) облицима, што ствара проблем при коришћењу лексема изворно написаних на енглеском.

10.3. Изузетно, писање компјутерских термина изворним алфабетом енглеског језика можемо дозволити у стручним текстовима и публикацијама, када су у питању термини искључиво познати ужем кругу професионалаца из компјутерске струке и када је у питању фонд скраћеница различитих серијских производа и компонената (исто важи и за називе произвођача, компанија итд.). У случајевима када постоји оправданост да се термин напише изворним енглеским алфабетом, падежни наставак или наставак за облик треба одвојити цртицом, нпр. *Apple-овог* и наставак написати ћирилицом уколико је у питању ћирилички текст.

10.5. Раније смо поменули и велики број тзв. дублетних облика, тј. различитих обличних, правописних и других варијаната истих термина нпр.: *chat/чет/чат/четовање/chatovanje/chat-ovanje*. С обзиром на неусаглашеност терминологије унутар самог система⁴, ученицима можемо дати предлог да се држе транскрибованих облика (по правилима *Правописа српскога језика*) и да настоје да у оквиру истог текста одрже континуитет употребе истог облика термина, ради веће разумљивости.

11. Примери вежбања

11.1. У оквиру савлађивања правописних правила у вези са писањем компјутерске терминологије, можемо препоручити низ посебних правописних вежби које ће обухватати довољан број примера погодних за удовољавање посебном правописном захтеву. Компјутерски термини могу у њима бити комбиновани са другим појмовима из исте правописне партије који изазивају недоумице, а

⁴ Једну од учесталих недоумица, чак и код верзираних корисника компјутерских термина, представља нпр. именовање знака @ који се користи у имејл адресама. Његово значење подразумева "located at" или "directed at", а с обзиром на то да и у самој компјутерској заједници постоји недоумица у вези са његовим именовањем (најчешће се овај знак назива „ет” од енг. "at", али у употреби су још и ароба или асперати), није изненађење да су код већине корисника у употреби коликовидни називи као што су „манки а” или „мајмунче”.

вежбања се могу односити на правилно писање великог и малог слова, као и на правилно писање полусложеница.

1. Препишите правилно (писаним словима) следеће реченице:

ЈУЧЕ ЈЕ У КАНЦЕЛАРИЈИ НА ТРГУ РЕПУБЛИКЕ ПРЕДСТАВНИК МАЈКРОСОФТА ПРЕКО СКАЈПА ГОВОРИО О ПЛАНОВИМА ОВЕ КОМПАНИЈЕ ДА УВЕДУ ВИНДОВС У СВАКИ КУЋНИ КОМПЈУТЕР У СРБИЈИ.

ЗОЕМ СЕ НИКОЛА МИТРОВИЋ, ЗАВРШИО САМ ЕКОНОМСКИ ФАКУЛЕТ У БЕОГРАДУ СА ПРОСЕКОМ 9,2. ГОВОРИМ ЕНГЛЕСКИ И НЕМАЧКИ ЈЕЗИК. СЛУЖИМ СЕ КОМПЈУТЕРОМ, ДОБРО ВЛАДАМ ВИНДОВСОВИМ ПАКЕТОМ ПРОГРАМА КАО ШТО СУ ВОРД, ЕКСЕЛ, ОФИС. ЛАКО СЕ СНАЛАЗИМ НА ИНТЕРНЕТУ И ИМАМ ДВЕ ИМЕЈЛ АДРЕСЕ.

2. Подвуците речи (синтагме) које су правилно написане:

Рендген (апарат); Шампањац (пиће); јутуб; Ахилова пета; Матица Српска; браузер; жилет

3. Подвуците непроменљиве скраћенице:

ВМА, НИН, ПТТ, ЦД, САНУ, СУП, ПЦ

4. Заокружите слово испред правилно написаних реченица:

- а) Купио је Це Де у радњи.
- б) Купио је ЦД у радњи.
- в) Купио је це-де у радњи.
- г) Купио је Ц-де у радњи.

5. Додајте цртицу тамо где је потребно:

ујка Паја, ремек дело, угљен диоксид, веб презентација, е књига, сајбер рат, човек жаба

6. Подвуците правилно написане речи:

Вашингтон, апдејт, Бангкок, нокдаун, брејкденс, ганкстер, нотбук, атачмент

7. Заокружите правилно написану реченицу:

- а) Синоћ сам била на четовању.
- б) Синоћ сам била на chatовању.
- в) Синоћ сам била на chat-овању.

ЛИТЕРАТУРА

Брборић 2013: В. Брборић, Творба речи и правопис – писање сложених детерминативних формација са првом страном компонентом, *Творба речи и њени ресурси у словенским језицима*, Београд, стр. 485–497.

Брборић и др. 2004: Б. Брборић, П. Ивић, И. Клајн, М. Пешикан. *Српски језички приручник*, Београд: Београдска књига.

Васић и др. 2001: Т. Прћић, В. Васић, Г. Нејгербауер, *Du you speak anglosrpski? Речник новијих англицизама*, Нови Сад: Змај.

Игњац 2003: Г. Игњац, Неологизми у српској компјутерској терминологији, *Прилози проучавању језика*. бр. 34, Нови Сад, стр. 137–177.

Клајн 2010: И. Клајн, *Речник језичких недоумица*, Београд: Чигоја штампа.

Новокмет 2012: С. Новокмет, Однос правописних приручника према терминима из информационе технологије, *Научни састанак слависта у Вукове дане*, Филолошки факултет, Београд, стр. 445–455.

Николић 1999: М. Николић, *Методика наставе српског језика и књижевности*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Правопис МС 2010: Ј. Јерковић, М. Пижурица, М. Пешикан, *Правопис српскога језика*, Београд: Завод за уџбенике. Нови Сад: Матица српска.

Прћић 2005: Т. Прћић, *Енглески у српском*. Нови Сад: Змај.

Slobodan Novokmet

IT TERMINOLOGY IN SERBIAN LANGUAGE ORTHOGRAPHY TEACHING

Summary

It terminology become one of the most important and most frequent terminology in official documents and publishing. The subject of this paper is proposal how to complete Serbian language orthography teaching in schools with IT terminology subject. The aim of this orthography classes is to inform students how properly to use and write IT terminology on Serbian language, and also to modernize the subject of orthography teaching in primary and secondary schools.